

Friedrich Nietzsche: krytyka moralności

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Friedrich Nietzsche, *Z genealogii moralności*, tłum. L. Staff.
- Fryderyk Nietzsche, *Z genealogii moralności*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od Nietzschego do filozofii współczesnej. Wybór tekstów*.
- Fryderyk Nietzsche, *Poza dobrem i złem*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od Nietzschego do filozofii współczesnej. Wybór tekstów*.

Friedrich Nietzsche: krytyka moralności

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Jak narodziła się współczesna moralność? Dlaczego altruizm i litość są dzisiaj jej wyznacznikami? W antyku liczyła się przecież siła, przeciwstawiana słabości. Co więc doprowadziło do odwrócenia moralnego porządku? Nietzsche nazwał ten proces „buntem niewolników”. Czy możliwe jest przywrócenie „moralności panów” opartej na ideałach męstwa i potęgi? I czy naprawdę byśmy tego chcieli?

Twoje cele

- Poznasz sformułowaną przez Nietzschego krytykę moralności.
- Wyjaśnisz na przykładzie, czym jest resentment.
- Porównasz „moralność panów” z „moralnością niewolników” w koncepcji Nietzschego.
- Przeanalizujesz fragmenty dzieł Nietzschego.

Przeczytaj

Dla zainteresowanych

Aby dowiedzieć się więcej na temat Friedricha Nietzschego, zapoznaj się z poniższymi materiałami:

- [Friedrich Nietzsche: specyfika twórczości i jej fazy](#)
- [Wczesne prace Friedricha Nietzschego](#)
- [Drugi etap twórczości Friedricha Nietzschego. Krytyka, koncepcja prawdy, wiara w rozum](#)
- [Friedricha Nietzschego krytyka religii chrześcijańskiej](#)

Krytyka moralności

Jednym z najczęstszych przedmiotów krytyki niemieckiego filozofa była tradycyjna moralność, kładąca nacisk na takie pojęcia jak: umiarkowanie, sprawiedliwość, altruizm, współczucie czy litość.

”

William-Adolphe Bouguereau, *Homer i jego przewodnik*, 1874

Nietzsche poddał szczegółowej analizie proces narodzin współczesnej moralności, usiłował dotrzeć do jego genezy. Cofnął się więc do antycznej Grecji i analizując język Homera oraz greckich poetów i tragicznych, śledził szczególny proces, jaki się wówczas stopniowo dokonywał. Określił go mianem „buntu niewolników na polu moralności”.

Źródło: domena publiczna.

Źródło: Friedrich Nietzsche, *Z genealogii moralności*, tłum. L. Staff.

Pierwotna moralność, którą filozof określał mianem moralności dostojnej lub rycersko-arystokratycznej, zasadzała się na rozróżnieniu na szlachetnych (dostojnych, silnych, udanych) i lichych (słabych, nieudanych). Pojęcia *dostojny* i *szlachetny* były w świecie presokratyków synonimami słowa *dobry*.

Friedrich Nietzsche

Z genealogii moralności

Założeniem ocen

rycersko-arystokratycznych jest potężna cielesność, kwitnące, bogate, nawet przelewne zdrowie, a zarazem to, co jest warunkiem ich utrzymania, więc wojna, przygody, łowy, taniec, igrzyska i w ogóle wszystko, w czym tkwi silna wola, swobodna, radosna czynność.

Przeciwieństwem *dostojnego* jest *liczy*, którego charakteryzują: słabość fizyczna i psychiczna, pospolitość, niezaradność życiowa, jednym słowem – cechy właściwe niewolnikom. Niewolnicy, zazdroszcząc panom ich siły, ustanowili odwrotną moralność, akcentującą takie cnoty jak litość i [altruizm](#). W tej nowej, niewolniczej moralności to, co pierwotnie uchodziło za szlachetne, teraz jawi się jako złe, liche zaś uzyskuje status dobrego. „Bunt niewolników na polu moralności” oznacza więc odwrócenie naturalnego ładu moralnego. To tak jakby sportowcy, którzy zawsze

przegrywają, ustanowili nową zasadę (narzucając ją wszystkim), zgodnie z którą najlepszym sportowcem jest ten, kto daje wygrać innym, a ten, kto dąży do zwycięstwa, tak naprawdę jest złym sportowcem, bo nie rozumie, że w sporcie co innego się liczy. Powodem „buntu niewolników na polu moralności” jest więc resentyment, a więc głęboko utajona zawiść, jaka budzi się w słabych wobec silnych i sprawia, że odrzucają oni wartości, których z różnych względów nie są w stanie realizować. Resentyment jest zjawiskiem nieświadomym – niewolnik nie wie, że kieruje nim zawiść, on wierzy w to, co głosi. W swym projekcie „przewartościowania wszystkich wartości” Nietzsche próbował odwrócić ten proces, dokonać ponownego przewartościowania porządku moralnego.

Słownik

altruizm

(łac. *alter* – drugi, inny) kierowanie się w swym postępowaniu dobrem innych, gotowość do poświęceń

nadczłowiek

w filozofii Nietzschego: termin odnoszący się do ideału człowieka reprezentującego wyższy etap rozwoju ludzkości; osobnik władczy, bezwzględny, którego nie obowiązują powszechne normy etyczne

relatywizm

(łac. *relativus* – względny) względne traktowanie poznania i wartości, uzależnianych od punktu widzenia

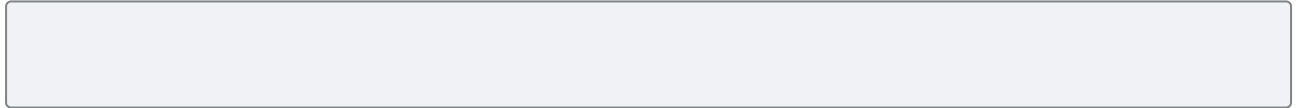
resentyment

(fr. *ressentiment* – niezadowolenie, niechęć, uraza) żal lub uraza do kogoś odczuwane przez dłuższy czas i zwykle powracające na wspomnienie doznanych krzywd

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się z poniższymi audiobookami. Wyjaśnij, czym jest moralność niewolnicza i kiedy do niej dochodzi.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P1Cjeo3lt>

Fryderyk Nietzsche

Z genealogii moralności

W moralności powstanie niewolników rozpoczyna się w ten sposób, że sam resentment staje się twórczy i rodzi wartości: resentment takich istot, którym nie została dana reakcja właściwa, tj. odpowiadanie czynem, i które biorą odwet jedynie dzięki zemście wyimaginowanej. Podczas gdy wszelka moralność dostojna wyrasta z triumfalnej aprobaty samego siebie, moralność niewolnicza z góry mówi „nie” wobec wszystkiego, co jest „poza”, co jest „czymś drugim”, „nie sobą”: i to „nie” jest jej twórczym czynem. To odwrócenie wartościującego spojrzenia – ten konieczny kierunek na zewnątrz miast z powrotem ku sobie jest właśnie znamieniem resentimentu: *moralność niewolnicza*, aby powstać, potrzebuje zawsze najpierw świata zewnętrznego i przeciwnego, potrzebuje [...] zewnętrznych bodźców, aby w ogóle się stać aktywną – jej *akcja jest w istocie reakcją*. [...]

Jakże wiele szacunku dla swoich wrogów ma człowiek szlachetny! – a taki szacunek jest już mostem ku miłości ... on potrzebuje własnego wroga jako osobistego wyróżnienia, nie innego wroga poza takim, w którym nic nie budzi pogardy, a bardzo wiele – szacunek! Przeciwnieństwo stanowi wyobrażenie „wroga”, jakiego koncytuje sobie człowiek resentimentu – co jest właśnie jego czynem i tworzeniem: wykoncytował on sobie mianowicie „złego wroga”, *Złego*, i

to [...] jako podstawowe pojęcie, z którego wymyślił sobie samego siebie jako kopię i zarazem jeszcze jako *pendant* [dopełnienie] *Dobrego*. [...]

Ta „dzielność” szlachećnych ras, szalona, absurdalna, nagła, bo tak się uzewnętrznia nieobliczalność, a nawet nieprawdopodobieństwo jej poczynąń [...] jej obojętność i pogarda dla bezpieczeństwa, ciała, życia, błogość przyjemności, jej przerażająca ochoczość i głębia radości we wszelkim niszczeniu, we wszelkich rozkoszach zwycięstwa i okrucieństwa — wszystko to dla tych, którzy z tego powodu cierpieli, spłynęło razem w obraz „barbarzyńcy”, „złego wroga”, np. „Gota” czy „Wandala”. Głęboka, lodowata nieufność, którą budzi Niemiec, jeśli tylko dochodzi do potęgi, także i teraz — jest wciąż jeszcze podźwięciem owej niezatartej grozy, z jaką przez długie stulecia Europa śledziła wściekłość germańskiej płowej bestii (choć między dawnymi Germanami i nami, Niemcami, nie zachodzi pokrewieństwo pojęć, nie mówiąc już o wspólnocie krwi). [...] Jeśli przyjąć, że prawdą byłoby to, co teraz w każdym razie uważa się za „prawdę”, że sens wszelkiej kultury polega na tym właśnie, aby z drapieżnika „człowiek” wyhodować łagodne i cywilizowane zwierzę, zwierzę domowe, to niewątpliwie wszystkie te instynkty, oparte na reakcji i resentymencie, za pomocą których obezwładniono w końcu szlachećne rody i naznaczono je oraz ich ideały piętnem hańby, *należałoby traktować jako właściwe instrumenty kultury*, przy czym nie znaczyłoby to jeszcze, że ich nosiciele zarazem sami reprezentują kulturę. Być może odwrotna sytuacja byłaby nie tylko prawdopodobna — o nie! Jest to dziś oczywiste! Ci nosiciele poniżających, żądnych odwetu instynktów, potomkowie całego europejskiego i pozaeuropejskiego niewolnictwa, a w szczególności wszelkiej przedaryjskiej ludności — oni stanowią regres ludzkości! Te „instrumenty kultury” są hańbą człowieka i raczej poszlaką, kontrargumentem przeciw „kulturze” w ogóle!

Źródło: Fryderyk Nietzsche, *Z genealogii moralności*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od Nietzschego do filozofii współczesnej. Wybór tekstów*.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P1Cjeo3lt>

Fryderyk Nietzsche

Poza dobrem i złem

Istnieje moralność panów i niewolników: dodam od razu, że we wszystkich wyższych i mieszanych kulturach napotkać można również próby łączenia obydwu form, jeszcze częściej ich pomieszania, a zarazem i obopólny brak zrozumienia, a czasami nieprzejednane istnienie obok siebie — nawet w tym samym człowieku, wewnątrz jednej duszy. [...] określenie wartości moralnych zawsze łączy się z człowiekiem, a dopiero pośrednio i później z działaniem, i dlatego grubo błąd popełniają historycy moralności, jeśli biorą za punkt wyjścia pytanie „dlaczego sławiono działanie litościwe?” Człowiek szlachetnego pokroju odczuwa siebie jako miarę wartości, nie uważa za konieczne szukać aprobaty, sądzi według zasady „co przynosi mi szkodę, jest samo w sobie szkodliwe”, ma świadomość tego, że to on jest tym, co w ogóle nadaje godność rzeczom, że jest wartościotwórczy. Wszystko, co w sobie rozpoznaje, traktuje z szacunkiem: tego rodzaju moralność jest samogloryfikacją. Na plan pierwszy wychodzi uczucie pełni, mocy szukającej ujścia, szczęście wielkiej energii, świadomość bogactwa, które mogłoby obdarowywać i rozdawać: — bywa, że człowiek szlachetny pomaga nieszczęśliwemu, ale nigdy lub prawie nigdy z litości; raczej pod naporem zrodzonym przez nadmiar mocy. [...] Najczęściej jednak wszakże etyka panujących obca jest współczesnemu smakowi i przykra w surowości swej zasady, że obowiązki ma się wyłącznie wobec równych sobie; że wobec istot niższego rzędu, wobec wszystkiego, co obce, można postępować wedle własnego uznania lub tego, „co serce podpowie”, a w każdym razie „poza dobrem i złem” [...]

Inaczej ma się rzecz z drugim typem moralności, moralnością niewolników. Załóżmy, że moralizują podbici, uciskani, cierpiący, znużeni, pozbawieni wolności i samoświadomości: cóż będzie stanowić wspólny mianownik ich wartościowania moralnego? Prawdopodobnie dojdzie do głosu pesymistyczna podejrzliwość w stosunku do całej sytuacji człowieka, być może potępienie człowieka wraz z jego sytuacją. Spojrzenie niewolnika jest nieprzychylnie dla cnót możnego i żywi on sceptycyzm i nieufność, jest subtelny w nieufności wobec wszelkiego „dobra”, który tam darzy się szacunkiem, chciałby sam siebie przekonać, że tam nawet szczęście nie jest autentyczne. Wydobywa natomiast i oświeśla właściwości, które czynią znośniejszą egzystencję cierpiących: tu ceni się wysoko współczucie, uczynną pomocną dłoń, gorące serce, cierpliwość, pilność, pokorę, serdeczność — są to bowiem niezwykle pożyteczne cechy i niemal jedyne środki pozwalające sprostać naporowi życia. Moralność niewolnicza jest w istocie moralnością służącą użyteczności. Tu jest punkt wyjścia zrodzenia się owego własnego przeciwieństwa „dobrego” i „złego” [...] A zatem *według moralności niewolników*

„zło” budzi bojaźń; według moralności panów natomiast tym, co wzbudza bojaźń i ku temu dąży, jest właśnie „dobro”, zaś „człowiek mierny” wydaje się godny wzgardy.

Źródło: Fryderyk Nietzsche, *Poza dobrem i złem*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od Nietzschego do filozofii współczesnej. Wybór tekstów*.

Polecenie 2

Wymień cechy człowieka szlachetnego i człowieka resentymentu.

Polecenie 3

Wyjaśnij, jakie różnice zachodzą między moralnością panów a moralnością niewolników.

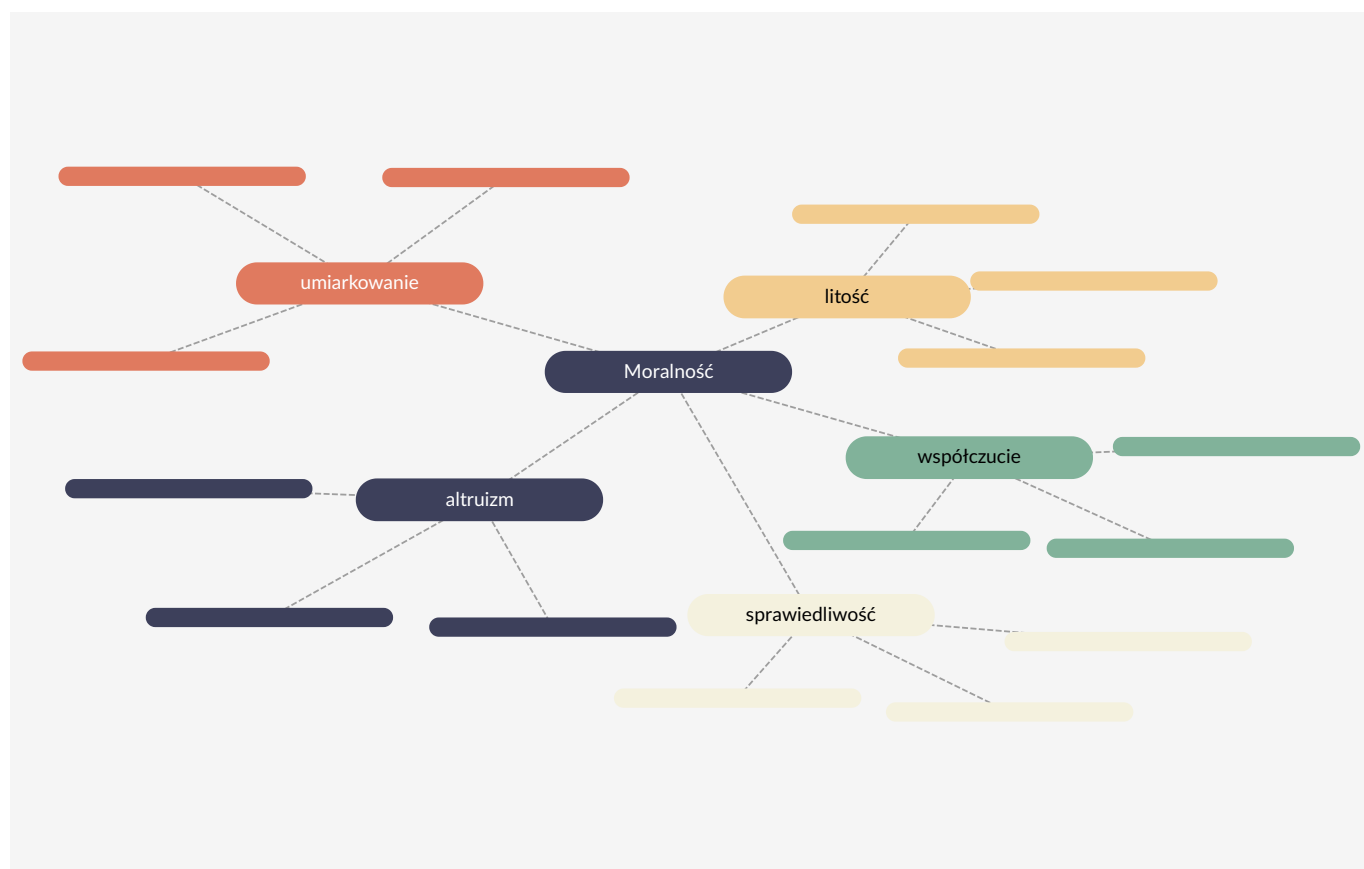
Film edukacyjny

Polecenie 1

Odpowiedz na pytania: Jak sądzisz, na czym polega według Nietzschego odwrócenie zasad moralnych? Jak możemy dzisiaj rozumieć „bunt niewolników”?

Polecenie 2

Co wpłynęło na krytykę moralności u Friedricha Nietzschego? Uzupełnij mapę myśli, wypisując przy każdym pojęciu kluczowe elementy.

Okiem eksperta

Przekonaj się, co na ten temat powiedział ekspert.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DPfLuKq4E>

Film edukacyjny. Friedrich Nietzsche: krytyka moralności cz. 1

Wywiad z prof. Janem Hartmanem

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Friedrich Nietzsche: krytyka moralności część 1*.

Ćwiczenie 1

Skoro Nietzsche krytykował chrześcijaństwo, to czy możemy odeprzeć tę krytykę, wykorzystując broń filozofa przeciw niemu samemu, i powiedzieć, że w końcu chrześcijaństwo to też przecież jedna z interpretacji świata? Odpowiedz na pytanie.

Ćwiczenie 2

Zaznacz poprawne zakończenie zdania. Zdaniem Nietzschego „bunt niewolników na polu moralności” ma swoją genezę w...

☐ Hiperborei.

☐ antycznej Grecji.

☐ Niemczech.

☐ antycznym Rzymie.

☐ Królestwie Prus.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DPfLuKq4E>

Film edukacyjny. Friedrich Nietzsche: krytyka moralności cz. 2

Wywiad z prof. Janem Hartmanem

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Friedrich Nietzsche: krytyka moralności część 2.*

Praca domowa

Napisz pracę pisemną, w której odpowiesz na pytanie: *Czy Nietzscheańską krytykę interpretacji świata możemy odnieść do dzisiejszej koncepcji stereotypów i ich roli w życiu człowieka?* W swojej pracy odnieś się do dwóch części wywiadu z prof. Janem Hartmanem.

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Friedrich Nietzsche: krytyka moralności

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

9. Friedrich Nietzsche. Uczeń:

- 1) przedstawia motywy nietzscheańskiej krytyki moralności tradycyjnej i chrześcijaństwa;
- 2) wyjaśnia pojęcia woli mocy i nadczłowieka;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- charakteryzuje podłoże Nietzscheańskiej krytyki moralności;
- definiuje i objaśnia na przykładzie pojęcie resentymentu;
- porównuje „moralność panów” z „moralnością niewolników”.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- nauczanie wyprzedzające.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- audiobook;
- praca z tekstem;
- praca z multimediami;
- film;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;

- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Friedrich Nietzsche: krytyka moralności” ze wskazaniem na zawarty w nim tekst źródłowy. Uczniowie przygotowują się do omówienia tekstu, szukając informacji na temat kontekstu biograficznego i historyczno-filozoficznego.
2. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z wywiadem prof. Jana Hartmana w sekcji „Film edukacyjny”” Friedrich Nietzsche: krytyka moralności cz. 1.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu się na platformie i wyświetleniu e-materiału, odczytuje uczniom temat zajęć oraz cele, a następnie prosi, by na ich podstawie uczniowie sformułowali kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Zalogowany na platformie nauczyciel sprawdza, którzy uczniowie zapoznali się z udostępnionym przed lekcją e-materiałem. Wybrani uczniowie prezentują efekty pracy w domu. Pozostali uczniowie zadają pytania prezentującym oraz uzupełniają informacje o swoje przykłady. Tę część lekcji kończy krótka dyskusja wokół poruszonej tematyki. Po zakończeniu dyskusji chętna lub wybrana osoba przedstawia wnioski.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Uczniowie przystępują do cichego czytania tekstu zawartego w sekcji „Przeczytaj”, jeśli nauczyciel – na podstawie raportu na platformie – uważa, że przygotowanie uczniów jest wystarczające, może pominąć tę czynność. Uczniowie indywidualnie zapisują pięć najważniejszych ich zdaniem kwestii poruszanych w tekście. Następnie w parach porównują swoje wybory. Nauczyciel prosi wybrane pary o podsumowanie swojej pracy.

2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Audiobook”. Uczniowie po zapoznaniu się z nim indywidualnie przygotowują odpowiedzi na pytania:

1. *Zapoznaj się z poniższymi audiobookami. Wyjaśnij, czym jest moralność niewolnicza i kiedy do niej dochodzi.*

2. *Wymień cechy człowieka szlachetnego i człowieka resentymentu.*

3. *Wyjaśnij, jakie różnice zachodzą między moralnością panów a moralnością niewolników.*

Po upływie ustalonego wcześniej czasu chętne lub wybrane osoby przedstawiają propozycje odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do nich lub je uzupełniają. Nauczyciel czuwa nad prawidłowym przebiegiem zadania, udzielając uczniom informacji zwrotnej.

3. **Praca z drugim multimedium.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Film edukacyjny”. Klasa dzieli się na grupy. Każdy zespół opracowuje odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie liderzy grup odczytują propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego się uczniowie nauczyli?

2. Uczniowie, na podstawie wiedzy zdobytej przed lekcją oraz podczas lekcji, układają trzy zadania quizowe związane z tematem zajęć, które następnie dają do rozwiązania wybranej osobie z klasy. W ten sposób utrwalają zdobytą wiedzę i umiejętności.

Praca domowa:

1. Napisz pracę pisemną, w której odpowiesz na pytanie: *Czy Nietzscheańską krytykę interpretacji świata możemy odnieść do dzisiejszej koncepcji stereotypów i ich roli w życiu człowieka?* W swojej pracy odnieś się do dwóch części wywiadu z prof. Janem Hartmanem.

Materiały pomocnicze:

- Walczak P., *Metody aktywizujące w nauczaniu filozofii*, w: „Analiza i egzystencja” 10 (2009).
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Nietzsche F., *Z genealogii moralności*, tłum. L. Staff, Warszawa 1913.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie zapoznają się z multimedium w sekcji „Audiobook” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.